

Ковтун В.І.

Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого,
аспірант кафедри конституційного права України

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СУВЕРЕННИХ ПРАВ ДЕРЖАВИ

Під державним суверенітетом, у загальному вигляді, розуміють верховенство державної влади на території держави та її незалежність у міжнародних відносинах. Безпосередній свій прояв властивості державної влади знаходять у реалізації суверенних прав держави. У зв'язку із цим дослідження суверенних прав держави є одним з найважливіших аспектів проблеми державного суверенітету. У той же час як самостійна теоретична проблема суверенні права доволі рідко аналізуються в конституційно-правовій літературі. В основному державознавці обмежуються коротким визначенням суверенних прав держави та їхнім переліком. Тим часом політико-правова природа цих прав, їхнє призначення, а також проблеми їхньої законодавчої регламентації залишаються практично без уваги.

Питання про те, якими саме суверенними правами може володіти держава, є найбільш обговорюваним у літературі. Тим часом, більшість авторів у тій або іншій варіації висувають, по суті, перелік суверенних прав, сформульований ще Ж. Боденом. Який виділяв такі суверенні права держави, як: 1) право видавати закони, обов'язкові для всіх і кожного; 2) право оголошувати війну й укладати мир; 3) право призначати вищих посадових осіб; 4) право суду та останньої інстанції; 5) право на вірність і покору; 6) право помилування; 7) право чеканити монету; 8) право стягувати податки.

Однак, варто визнати справедливою позицію авторів, відповідно до якої конкретний перелік суверенних прав не є постійним, раз і назавжди наданим, а визначається функціями держави на певній історичній стадії розвитку суспільства, змінюючись у міру того, як змінюється склад функцій держави. Конкретний зміст державного суверенітету у кожному випадку визначається класовою природою, інтересами й завданнями держави.

З урахуванням цієї позиції представляється не випадковим те, що правоздатність держави є цільовою, що впливає з тієї функції носія публічної влади, що в інтересах усього суспільства виконує держава. У зв'язку із цим держава повинна додержуватися свого «призначення», яке встановлене Конституцією й іншими законами. Таким чином, можна зробити висновок, що обсяг і перелік суверенних прав залежить не тільки від політичних обставин, але й від потреб народу в певний історичний момент. Не може бути якогось універсального й заздалегідь встановленого для всіх держав переліку суверенних прав. Одна або інша держава залежно від конкретних обставин може актуалізувати ті права, які необхідні для виконання її функцій у конкретній історичній ситуації.

Перелік суверенних прав, які можуть бути актуалізовані державою — необмежений. Одним з елементів змісту конструкції державного суверенітету є принципова невичерпність суверенних прав. Іншими словами, по своєму потенційному юридичному змісті суверенітет держави невичерпний і дає народу окремої держави широку волю для «творення» в процесі розвитку власної державності.

Однак невичерпність суверенних прав не слід підмінювати їхньою абсолютністю, як це іноді робиться. Так, вказують, що суверенна державна влада не має правових обмежень: вона може прийняти будь-яке рішення, яке вважає за необхідне. При такому підході не враховується, що більшість сучасних держав є не тільки суверенними, але й правовими державами (напр., ст. 1 Конституції України). Отже, у своїй діяльності де-

Секція 1

ржавні органи ґрунтуються на положеннях Конституції та прийнятих відповідно до неї актах законодавства. Інакше кажучи, конкретний орган державної влади може здійснювати тільки ті владні повноваження, які закріплені за ним відповідно до законодавства. У зв'язку із цим правильно говорити про те, що воля діяльності держави має зовсім чіткі межі, установлені нормами права.

Нормативне закріплення положення про повноту суверенних прав у змісті їхньої невичерпності можна зустріти в Декларації ООН 1970 р. про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Уставу ООН, де зазначено, що кожна держава користується правами, властивому повному суверенітету.

Очевидно, що під повним суверенітетом у зазначеній Декларації розуміється саме невичерпність суверенних прав. При цьому повнота (невичерпність) суверенних прав розглядається в Декларації в контексті принципу суверенної рівності держав, а конкретніше — як елемент даного принципу.

Суверенні права держави у своїй повноті забезпечують такий якісний стан державної влади, що характеризує властивий їй суверенітет. У чинність цього не зовсім обґрунтовано говорити про те, що в цьому випадку кількість переходить у якість, оскільки кінцевого числа суверенних прав бути не може.

Таким чином, невичерпність суверенних прав властива тільки суверенній державі. Як правило суверенітет створює презумпцію повноти державних прав, повновладдя й незалежності держави.

Надане висловлення варто визнати досить точним, тому що наявність у держави суверенітету одночасно свідчить про те, що його суверенні права невичерпні й не вимагають санкціонування з будь-якої сторони.

Іншими словами, невичерпність суверенних прав не вимагає доказів, якщо встановлено, що держава має суверенітет. Такий зв'язок між суверенітетом і суверенними правами дозволяє говорити про презумпцію невичерпності суверенних прав відносно суверенної держави.

Підсумовуючи вищевикладене, ми робимо висновок, що суверенні права держави — це невичерпні права, якими володіє суверена держава, сфера здійснення яких може бути обмежена, але тільки в тому обсязі, який держава вважає для себе доцільним та необхідним і виключно в порядку визначеному Основним Законом.